

הדף החמי

יום שישי יד' שבט תשס"ז

מסכת תענית דף כה'

עלון יומי ללומדי הדף היומי
יו"ל ע"י מדרשיית הדף היומי פ"ת

דוא"ל: midrashiya@eagleint.com

סיכום הדף

נושא היום: רבי חנינא בן דוסא. תעניות על הגשמים שגזרו החכמים.

מגדולתו של רבי חנינא בן דוסא. א. הגשמים התחילו ופסקו לפי בקשתו, עד שאמר רב יוסף, מה מועילה התפילה של הכהן הגדול ביהוד"כ שלא ישמע ד' תפילת עובדי דרכים, והרי רבי חנינא בן דוסא מפסיק את הגשם כרצונו. ב. כל העולם כולו ניזון בזכות רבי חנינא בן דוסא, ולו עצמו מספיק קב חרובים לשבוע. ג. מרוב עניותו, לא היה להם מה לאפות בתורו. מחמת הבושה, אשתו הכניסה לתנור דבר שמעלה עשן, שיחשבו שהתנור אופה. נכנסה שכנה לברוק מה הם אופים. ונכנסה אשתו של רבי חנינא לחדר פנימי מחמת הבושה. ונמצא התנור מלא בלחם אפי, עד שאמרה השכנה הביאי כלי להוציא את הלחם לפני שירף. אמרה לה אשתו של רבי חנינא, אף אני הלכתי להביא את הכלי. ובאמת כך היה, כיון שמלומדת בנסים הייתה. ד. אמרה אשתו של רבי חנינא, תבקש רחמים ויהיה לנו ממה להתפרנס. ונתנו לו משמים רגל של זהב. וכאשר ראתה אשתו שזה על חשבון העולם הבא, אמרה שיחזיר, והחזיר וגדול הנס שהחזיר מהנס שקיבל. ה. ראה רבי חנינא את בתו עצועה, משום שהדליקה נרות בחומץ, במקום בשמן. אמר לה, מי שאמר לשמן וידלק, יאמר לחומץ וידלק. וכך הוי, ודלק החומץ עד זמן הבהלה במוצ"ש. ו. שכנו של רבי חנינא באו בטענה, שעיוני של רבי חנינא גורמים נזקים. ואמר רבי חנינא, אם הם מויקים שיאכלו אותם זאבים. ואם לא, שכל עז יביא זאב בקרניו, וכך הוי ואומרת הגמ', שלא היו אלו עיוני, מחמת שהיה עני. וגם אסור לגדל בהמה דקה בא"י. אלא שמצאה אשתו תרנגולים והטילו ביצים, וגדלו עוד וכו'. ומכר את התרנגולים, וקנה עיוים. ולבסוף בא בעל התרנגולים, וקיבל את העיוים. ו. שכנתו בנתה בית, והקורות לא הגיעו עד הסוף. והתפלל עליה רבי חנינא, והתארכו הקורות ויצאו אמה מכל עבר. (וי"א שנטפו תחיתות קטנות למלא את החור). ואמר פלימו שראה את הבית, והקורות עצמם התארכו.

רבי אלעזר בן פדת, היה עני. פעם אחת הקיז דם, ולא היה לו מה לאכול. ואח"כ אכל שום, נחלש ונרדם. וראו אותו החכמים בשנתו. בוכה, צוחק וניצוץ ויצא ממצותו. ואמר להם, ששאל את הקב"ה, עד מתי יצטער בעולם הזה. ואמר לו הקב"ה, שיכול להפוך את העולם ולהחזירו להתהלה, ואלי יוולד במול אחר. ושאל, מה הם רוב השנים, מה שחי. או מה שעתידי. ואמר לו הקב"ה מה שחי, ולכן בכה. ואמר, שא"כ שלא יהפכו את העולם בעבורו. ואמר לו הקב"ה, שיתן לו בגן עדן יג' נהרות אפרסמון, ובעבור זה חיין. ושאל, ותו לא. אמר לו הקב"ה, ומה אתן לחבריך. ואמר לו, הרי אין גבול להטבה, והקב"ה הכהו על מצותו לחיבה. רבי חמה, גזר תענית על הגשמים ולא ירדו. אמרו לו, ריב"ל גזר וירדו גשמים. אמר שריב"ל עדיף ממנו. ואמר שיקראו לו, ועדיין לא ירדו גשמים. עד שגזר על העננים שיבואו, לבסוף ירד גשם. לוי, גזר על תענית גשמים ולא ירדו. ואמר לקב"ה "רבש"ע עלית וישבת במרום ואין אתה מרחם על בניך". וירדו גשמים. ונענש, שבזמן שהדיגים מה הכוונה "קידה", נעשה צולע. ואמר רבי אלעזר, לעולם אל יטוח אדם דברים כלפי מעלה. רבי חיאי בר לוליינ, שמע את שיחת העננים שאמרו, להוריד גשם בעמון ומואב. והתפלל להקב"ה, שתורה לא הסכימו אומות העולם לקבל. ועתה אתה נותן להם מט? ונענעו וירדו גשמים. דרש רבי חיאי בר לוליינ, "צדיק כתמר יפרח כארו בלבנון" דימו צדיק לארו, שקם בתחית המתים, כארו (סוג אחד של ארו שיש ארוים שאינם חוזרים לגדול). שמחליף גזעו ודימו לתמר, שנותן פירות, ויש שכר לצדיק לעולם הבא. רבי אלעזר גזר יג' תעניות, ולא ירדו גשמים. לפני שיצאו העם מבית הכנסת, שאלם, האם הכינו קברים, שהרי סופם למות ברעב. הבינו העם את החומרה, געו בכבי, וירדו גשמים. רבי אלעזר, ירד לפני התיבה ואמר 24 ברכות, ולא נענע. ירד רבי עקיבא, ואמר אבינו מלכנו וכו' ונענע. ויצאה בת קול, לא שזה גדול מזה, אלא זה מעביר על מידותיו. מה נקרא שנענו בתפילת הגשם? לר"מ, כמלא עומק המחרשה. לרבנן, קרקע חרבה, טפה בינונית, ב' טפחים. קרקע מעובדת, ג' טפחים. ומביאה הגמ' ראיה, לחילוק בין קרקע מעובדת ללא מעובדת, ממי התחם שעולים לקראת הגשם. ואמר רבי אליעזר, בניסוך המים עולים המים התחתונים לקראת העליונים. וכן אמר רבה שראה את המלאך הממונה על המים וכו'. אם קבעו תענית וירדו גשמים, לדעת ר"מ, ירד קודם הנץ לא ישלימו. לאחר הנץ, ישלימו. לדעת רבי יהודה, קודם חצות, לא ישלימו. לאחר חצות ישלימו. לדעת רבי יוסי, קודם תשע שעות, לא ישלימו. לאחר תשע שעות, ישלימו. דעת רבי אמי, שנפסקה ההלכה קודם חצות ואחר חצות. שמואל הקטן, גזר תענית וירדו גשמים קודם הנץ. וחשבו העם שבזכותם. אמר להם, כביכול הקב"ה אומר אין לי בהם חפץ. שוב גזר, וירדו לאחר השקיעה. ואמר להם משל שאמר הרב אל תתנו עד שיתמקמק ויצטער, ואז תתנו. ושבת הציבור, כאשר אומרים "משיב הרוח ומוריד הגשם" ויורד בלא צער. במשנה למדנו, שגזרו תענית בלוד וירד גשם והלכו לאכול. ואח"כ אמרו הלל. ולא אומרים קודם האכילה, כיון שהלל השלם אומרים על נפש שבעה וכו'. אולם במקום שיש חשש שכרות, אומרים הלל קודם, כמעשה של רב פפא באבי גובר.

עיונים על הדף

מה הבעיה אם לבסוף יורד גשם?

שמואל הקטן גזר תענית, וירדו גשמים קודם נץ החמה, וחשבו העם שבזכותם, אמר להם כביכול הקב"ה אומר אין לי בהם חפץ. וצריך להשכיל הרי ירד גשם ועוד בשעה שלכו"ע אין צריך להשלים את התענית. ומה החסרון ומדוע התבטא שמואל הקטן "משל לעבד שמבקש פרס מרבו אמר להם תנו לו ואל אשמע קולי"?

למדנו בגמ' ביומא (עה.). "ונחש עפר לחמו", חלקו רבי אמי ורבי אסי בביאור הפסוק, ומהי הקללה של הנחש. חד אמר, אפילו אוכל כל מעדני עולם, טועם בהם טעם עפר. וחד אמר, אפילו אוכל כל מעדני עולם אין דעתו מיושבת עליו עד שיאכל עפר. וצריך להשכיל בשלמא למ"ד הראשון מובן היטב מהי הקללה, הרי בכל מה שיאכל הנחש ירגיש טעם עפר, א"כ אף פעם לא יבא לידי סיפוקו, כל המעדנים שבעולם תמיד יחשבו לפניו כעפר. קללה נמרצת. אולם למ"ד השני, שאין דעתו מתיישבת עד שיאכל עפר, מה קללה יש כאן, הרי יכול לאכול הכל. אלא מה, צריך לאכול גם עפר, ואז מיד דעתו מתיישבת. א"כ בכל מקום שילך תמיד יש לו את אוכלו, עפר הנמצא בכל מקום יוכל להחיות נפשו ולהשביעו, ולהביאו לידי סיפוקו מה רע. איזה קללה יש כאן.

אמר אחד מחכמי הזמן שליט"א, פלוני מושלך בבית הסוהר כבר תקופה ארוכה, ונידון הוא לעוד שנים ארוכות. בתוך, נולד לו בן, ויגדל הנער והגיע לגיל ההבנה. האם יש לאלפו בינה שאין הוא חי כאחד האדם. החיים תחת סורג ובריה הנשלטים ע"י שר בית הסוהר, אינם החיים האופטימאליים. יש חיים מוחין לגדרות בית הסוהר. או, מה לנו לצערנו נשאיורו עמוק בבור, אם יגיע יום שבו יוכל להשתחרר או תהיה שמחתו רבה.

העניין לכאור' מעורר את ההתבוננות מהו "אדם", מן המושכלות הם, שלאדם יש תפקיד בעולם, ואותו צריך לבצע, אולם בראשיתו של דבר קודם הוא צריך להיות "אדם". הקב"ה הטביע בטבע האנושות את מהויה החיים, את הסביבה, העולם נועד לצוות לאדם, כל מתכונת הבריאה נועדה לשמש את האדם והדברים ארוכים ואכמ"ל. אולם בודאי שצריך לחיות האדם, כפי ה"אדם השלם", והמושלם. חיים בין סורג ובריה, אינם נחשבים לחיי אדם. לא רק מחמת שלא כולם נמצאים בין כותלי הכלא. אלא מחמת, שלא כך ברא הבורא את יצוריו. מה שאולי יהיה טוב לנער המתבגר בתוך הכלא, שלא ידע מהם החיים, אינו מונע מלהביאו לידי ידיעת האמת שאין כך היא צורת דפוס החיים.

יסוד זה, למדנו מקללת הנחש, בסוגיא ביומא. שאלנו למ"ד השני, שאין דעתו מתיישבת עד שיאכל עפר, מה קללה יש כאן הרי יכול לאכול הכל, אלא מה, צריך לאכול גם עפר ואז מיד דעתו מתיישבת, א"כ בכל מקום שילך תמיד יש לו את האוכל המוכן לו מששת ימי בראשית, עפר הנמצא בכל מקום יוכל להחיות נפשו ולהשביעו ולהביאו לידי סיפוקו מה רע.

כאשר משנים את הטבע, ומייעדים שימושים שונים, וע"כ צורת החיים משתנה, וזה לא כפי היעוד הראשוני, זה קללה!!! מה יותר טבעי מלהנות ממה שהקב"ה ברא בעולם. והנחש צריך להנות מחול. אמת, בתוך הקללה כפי שאומרת הגמ' מיד יש אף ברכה לנחש, שלא צריך לטרוח אחר האוכל אולם האם זה הדבר האופטימאלי??? למדנו, כאשר משנים מן ההגיון והמושכלות הראשוניים זה קללה.

אמר שמואל לאותם בני העיר שירד הגשם לאחר שגזרו תענית, נכון, הגשם ירד קודם הנץ החמה ולפי כל שיטות התנאים אין אנו צריכים להשלים את התענית. אולם, באו נתבונן האם זה הדבר האופטימאלי? האם כך צריך להיות? האם כך הטביע הקב"ה את הטבע בעולם? ובאמת שאלה הגמ', א"כ לשמואל הקטן מה הצורה שירד הגשם בהגדרת שבת ודבר המועיל. אמרה הגמ' שמתפללים "משיב הרוח ומוריד הגשם", זה הדבר הראוי שיהיה שמתפללים בסדר התפילה ויורד גשם אז מוכח שרצויים אנו למקום.